

Naturvärden Tåjärnet

Uppdatering av rapport gjord 2017

september 2019

CONEC KONSULTERANDE
EKOLOGER

Friman Ekologikonsult AB

Sammanfattning

Strax väster om Västberga begravningsplats och mellan gatorna Skohornsbacken och Toffelbacken planeras ny bebyggelse med ca 110 bostäder i flerbostadshus. Conec, konsulterande ekologer och Friman Ekologikonsult AB, har fått uppdrag av AB Stockholmshem att göra en naturvärdesinventering och bedöma områdets betydelse för habitatnätverk, planens påverkan och föreslå eventuella kompensationsåtgärder.

Området är ett ca 2 ha stort naturområde som genomkorsas av gång- och cykelstigar. Hela området är trädbevuxet och i mitten av området längs cykelvägarna dominerar gräsmatta med parkträd. I övrigt är det framförallt tallskog på hällmark förutom i två områden där lövskog dominerar på lermark. Under besöket noterades ett flertal fågelarter samt hare och ekorre. Inga rödlistade arter har hittats förutom spår av reliktböck på några grövre tallar. Utredningsområdet ligger mellan två kärnområden för barrskogsarter, Solbergaskogen och skogsområdet mellan Åbyvägen och Östbergabackarna.

En bedömning av områdets naturvärden och trädens naturvärden har gjorts. Träd som vi anser har ett ekologiskt värde har klassats som naturvårdsträd, totalt 13 st (tall och sälg). Dessutom har 25 träd bedömts ha nästan naturvärdeskvalitet, av dessa några relativt grova ekar. De värdefulla träden är ganska jämnt fördelade i området.

Naturmarken i området har klassats som naturvärdesklass 4, områden med visst naturvärde.

Området ingår i barrskogshabitatnätverket och några möjliga spridningsvägar genom planområdet har pekats ut.

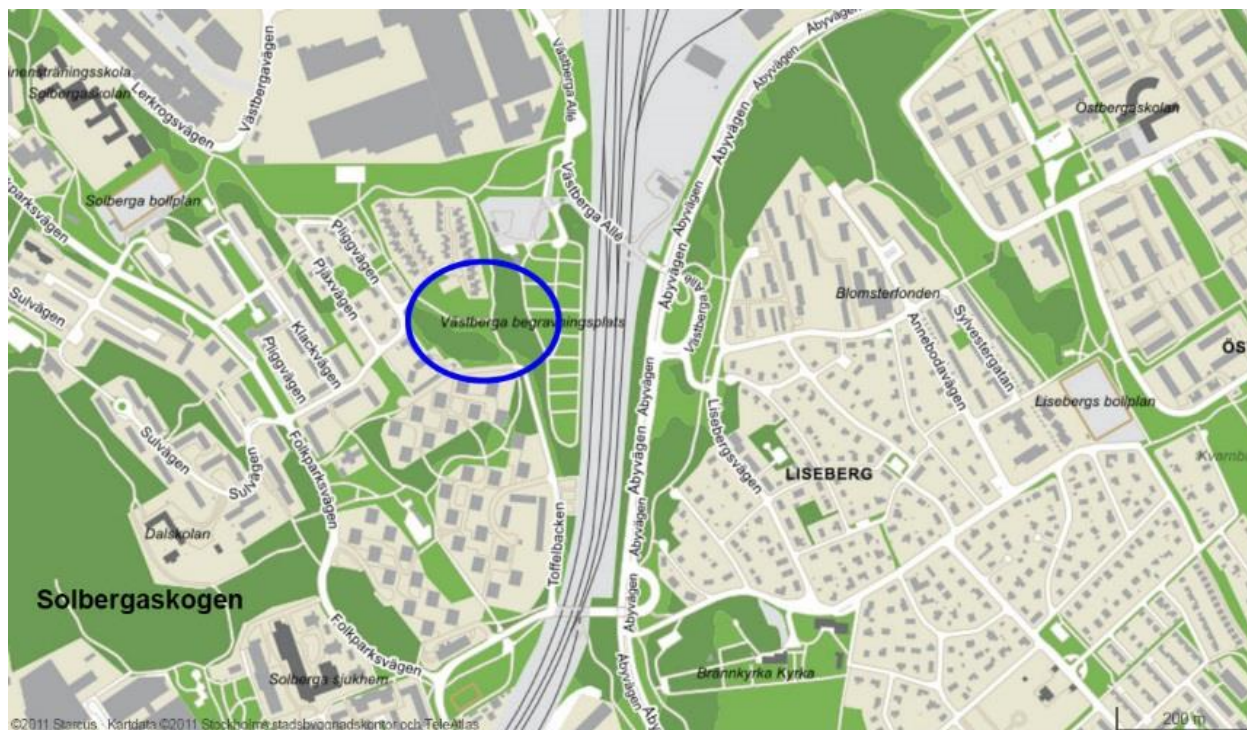
I rapporten redovisas också hur exploateringen kan påverka naturvärdena samt ges några förslag till möjligheter att ta hänsyn till naturvärden och/eller kompensera dem.

Innehåll

1. Bakgrund.....	4
2. Vegetation och andra observationer.....	5
3. Rapporterade växter och djur.....	10
4. Ekologiskt särskilt betydelsefulla områden och habitatnätverk.....	11
5. Naturvärden.....	14
6. Planens påverkan	15
7. Hänsyn och kompensationsåtgärder.....	16
7.1 Generellt vid bostadsbebyggelse i naturmark.....	16
7.2 Åtgärder i utredningsområdet	17
7.3 Åtgärder utanför utredningsområdet	17
8. Referenslista.....	18

1. Bakgrund

Planområdet ligger strax väster om Västberga begravningsplats mellan gatorna Skohornsbacken och Toffelbacken, se figur 1. Området ligger norr om Älvsjö station och nordost om Solbergaskogen.

Figur 1. Översiktskarta. Planområdet ligger mellan vägarna Skohornsbacken och Toffelbacken samt Västberga begravningsplats och är markerat med en blå oval. Källa Stockholms stad.

I naturområdet mellan dessa gator och begravningsplatsen planerar AB Stockholmshem att bygga fyra punkthus. Marken ägs till stora delar av Stockholm stad (del av Västberga 1:1) och markanvisades till AB Stockholmshem oktober 2016.

Området används främst som gång- och cykelstråk mellan bostadsområden enligt start-PM (op. cit.). Det finns en del naturvärden inom planområdet och området ingår i ett habitatnätverk för barrskogsfåglar. Delar av planområdet ingår i ett parkstråk längs med Västberga begravningsplats. Stockholm stad har identifierat konsekvenser kopplade till naturmarkens minskade utbredning, men ”ytterligare studier kommer göras bland annat avseende naturvärden, habitatnätverk, kulturmiljövärden, dagvatten samt bebyggelsens utformning” (op. cit.). Föreliggande utredning avser naturvärden och habitatnätverk.

Conec, konsulterande ekologer och Friman Ekologikonsult AB, har fått i uppdrag av AB Stockholmshem att göra en naturvärdesinventering och bedöma områdets betydelse för habitatnätverk, planens påverkan och föreslå eventuella kompensationsåtgärder. Arbetet har utförts av Sonia Wallentinus och Margareta Friman-Scharin. Metodiken för inventeringen följer standarden SS199000_2014 på fältnivå, detaljeringsgrad medel. Ett fältbesök gjordes i mars 2017, men har sedan kompletterats med ett fältbesök i oktober 2018. Ett tillägg för identifiering av naturvärdesklass 4 (visst naturvärde) har gjorts.

2. Vegetation och andra observationer

Området är ett ca 2 ha stort naturområde som genomkorsas av gång- och cykelstigar. Hela området är trädklätt och i mitten av området längs cykelvägarna dominerar gräsmatta med parkträd, se figur 2. Tre partier med uppstickande berg bevuxet med framförallt tallskog, omger gräsmattan. Bergknallarna har ett tunt moräntäcke men på flera ställen är berget bart. I de låglänta delarna mellan bergknallarna är jordtäcket tjockare och lövträd dominerar. Träden har mätts in och en inventering av bevarandevärden har gjorts av Arbor Konsult AB (2016). De inmätta träden och trädarter som förekommer visas i figur 3. Trädslagsblandningen är ganska varierad med ek, tall och asp som de vanligaste trädarterna, därefter hittar man gran på några ställen. Alm, lönn och sälg är däremot ovanliga i området.

Figur 2. Naturtyper i området. Siffrorna visar delområden.

Figur 3. Inmätta träd i området.

En bedömning av ekologiska naturvärden har gjorts och redovisas i avsnitt 5, *Naturvärden och planens påverkan*.

Barrskog på naturmark (område 1, 5 och 6).

Område 1 är en blandskog med bergsryggar som går längs med gångvägen. Mellan bergsryggarna och framförallt i den östra delen dominerar morän. I den västra delen växer mest tall och i fältskiktet dominerar blåbär. Andra arter som hittas är lingon, vårfryle, örnbräken och kvastmossa. Vid besöket 2018 tillkom arter som nejlikrot, lingon berberis,

Figur 3. Område 1.

hallon, liljekonvalje, kruståtel och hundäxing. I den östra delen dominerar lövträd (ek, rönn, oxel, lönn, björk och asp). Enstaka granar förekommer. Idegransskott eller små buskar av idegran står lite här och där.

Område 5 består av hållmark intill en parkering. I nästan hela området går hållmarken i dagen. Kanten mot område 3 är brant, särskilt i väster och en björk slingar sig upp längs kanten på branten på ett ställe. Tallskog dominerar i området och består av ganska gamla träd även om de flesta träden är smala (tillväxten är låg). Hällarna är slitna och endast beväxta av mossa eller inget alls (renlavarna är bortslitna). Mellan hällarna förekommer grunda skikt av morän och där kan blåbär, lingon, vårfryle, ängssvingel och kruståtel förekomma. Under fältbesöket 2018 tillkom arter som ljung, getrams, rödven, rödsvingel, ängsgröe, väggmossa, björnmossa, kranshakmossa. En myrstack finns i detta område.

Figur 3. Område 5.

Söder om gångvägen ligger ytterligare ett hållparti, område 6. Hällen dominerar, men tunna täcken av morän finns i svackor och mot södra sidan. Kanten mot dalgången och gräsmattan är däremot brant, särskilt i den västra delen.

Tall dominerar och det finns gamla tallar, både några grova och en del smala långsamväxande. En del sly förekommer. Bland fullvuxna träd finns vårtbjörk, asp och rönn samt några granar. I fältskiktet hittades fårsvingel, kruståtel, blåbär, lingon, vårfryle och ljung. Vid besöket 2018 kompletterades artlistan med nejlikrot, ryssgubbe, rödven, hundäxing, örnbräken och häggmispel. Hällarna saknar lavar. En del stående och liggande död ved förekommer. Ett gammalt fågelbo hittades i en stubbe. Ett större flyttblock finns nära träd 150.

Figur 4. Område 6.

Lövskog på naturmark (område 2 och 4)

I den södra delen i område 2 dominerar lövskog men det finns ett fåtal barrträd. Asp och tämligen ung ek är de vanligaste trädslagen., Enstaka vårtbjörkar, almar och lönnar växer bland de uppväxta träden. En liten en hittades här. En hel del sly förekommer. Marken består framförallt av lera och är mer sank än i område 1. Ett litet dike, som delvis var vattenfyllt vid besökstillfället, går tvärs genom området. Hägg förekommer relativt rikligt. Marken är täckt av löv och fältskiktet har ännu inte kommit upp ordentligt (örnbråken, nejlikrot och vintergröna noterades dock). En liten tuva björnmossa hittades. Det finns relativt mycket död ved i området både som stående träd och liggande. Vid besöket 2018 täckte lövet marken, men nya arter som noterades var vårfryle och måbär.

Figur 5. Område 2. Här finns en hel del död ved och vid granen till vänster ses vattenspegeln på ett litet dike.

Strax söder om huset Skohornsbacken 77 ligger område 4. Här dominerar några relativt stora ekar och asp. Även gran och hägg finns i området, liksom hagtorn och lönn. Ett dött liggande träd finns här. På marken växer några exemplar av ormbunken träjon. Nya arter från besöket 2018 var älgört, nejlikrot och en del obestämda gräs.

Figur 6. Område 4 och en av alla större hackspettar i området.

Gräsmatta (område 3)

Det centrala partiet i området kring gång- och cykelvägarna utgörs av gräsmatta med parkträd. Parkträden utgörs av flera större ekar (dock inga jätteträd = mer än 80 cm i diameter), några större vårtbjörkar och några relativt grova tallar. I kanten till hållområdena (5, 6) står en del andra träd och här förekommer också flera både grova och normalstora aspar, gamla sälgar och en del granar.

Figur 7. Område 3 från Skohornsbacken. Se även bilden på framsidan från Toffelbacken.

Grova asprötter klänger upp längs kanten till de branta berghällarna i väster. I flera av asparna finns bohål. Hasselbuskar står nära träd 141. Ett fåtal växtarter kan hittas i detta område vid den här årstiden, som t.ex. örnbräken och hakmossa. På ett ställe vid Skomakarbacken står också krokus och mahonia som troligen kommer från trädgårdskompost som tippats där.

Iakttagelser djur

Fågelarter som noterats under besöket är pilfink, större hackspett (flera par), talgoxe, nötväcka, bofink, rödhake, steglits, ringduva, björktrast, stenknäck, blåmes, kråka (bobyggande), skata och nötskrika. Av däggdjur förekommer hare (minst två exemplar sågs) och ekorre.

Inga rödlistade arter har hittats förutom möjliga spår av reliktböck på några grövre tallar. Det är svårt att avgöra om dessa spår är färska eller inte. Reliktbock är rödlistad i kategorin NT, nära hotad.

3. Rapporterade växter och djur

En sökning i Artportalen har gjorts i mars 2017 och november 2018. I Artportalen kan naturintresserade rapportera in vilka växter och djur de observerat i ett område. Det är alltså lite slumpmässigt vad som finns rapporterat för alla områden som inte inventerats, men det kan ibland ge intressant information. Vanligast är att fåglar och ovanliga växter rapporteras, medan det är ovanligare att t.ex. insekter blir rapporterade. Vissa arter som t.ex. berguv är dessutom skyddade av sekretess, någon förekomst av sekretesskyddade arter i området är dock inte troligt.

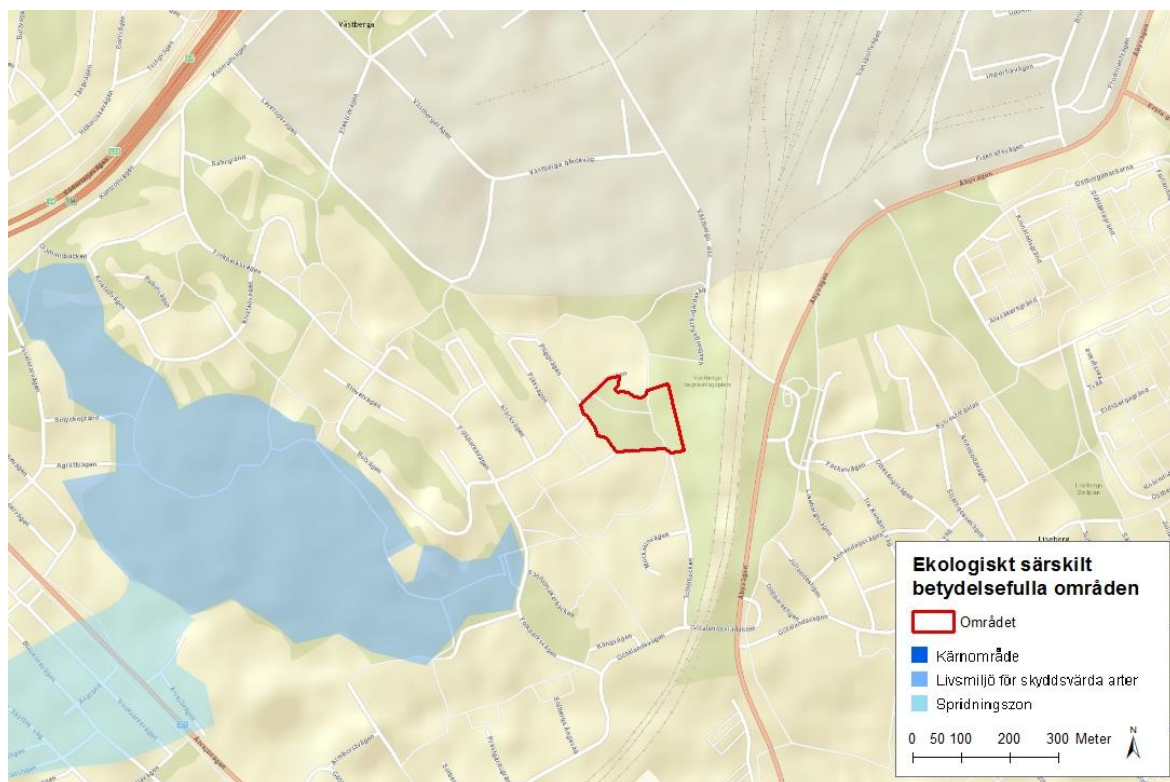
Figur 8. Fälthare.

Vid sökningen var det framförallt ett flertal trädgårdsväxter som rapporterats i eller nära planområdet. Fågelarter som rapporterats från begravningsplatsen är ringduva, grå flugsnappare, stare, större hackspett, steglits, stenknäck och rödhake. Vid vårt besök såg vi alla dessa arter utom grå flugsnappare och stare.

Eftersom omgivningarna med bl.a. begravningsplatsen är gröna med flera träd är det inte omöjligt att arterna häckar i omgivningen eller området. Det var också intrycket man fick vid platsbesöket, nämligen att planområdet var förhållandevis fågelrikt trots sin ringa storlek. Stare har hotklassats i kategori VU (vulnerable, sårbar) som är den lägsta klassen av hotklassade arter. Staren är en av de vanligaste och mest spridda fågelarterna i jordbrukstrakter, men den har minskat kraftigt jämfört med 1970-talet. Under häckningstiden är staren beroende av gräsmarker med kort vegetation (oftast naturbetesmarker) för sitt födosök. Då andelen naturbetesmarker har minskat starkt har detta också påverkat antalet starar i hög grad och detta är anledningen till att den är hotklassad.

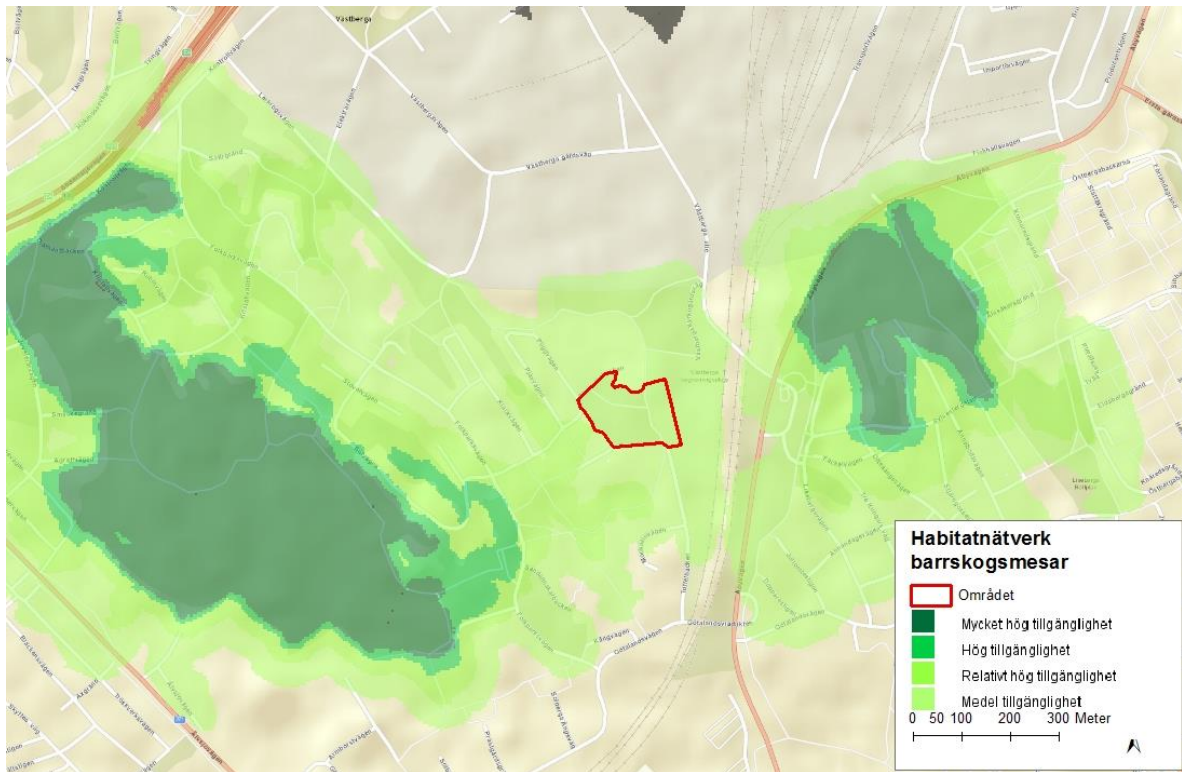
4. Ekologiskt särskilt betydelsefulla områden och habitatnätverk

Utredningsområdet ligger **inte** inom ett ekologiskt särskilt betydelsefullt område (ESBO), se figur 9. Solbergaskogen sydväst om området är en livsmiljö för skyddsvärda arter. ESBO-kartan togs fram som ett tillägg till översiktsplanen som en strategi för att bevara särskilt viktiga naturområden. ESBO-områdena i sin tur bygger på habitatnätverk för barrskogsarter, eklevande arter och groddjur.

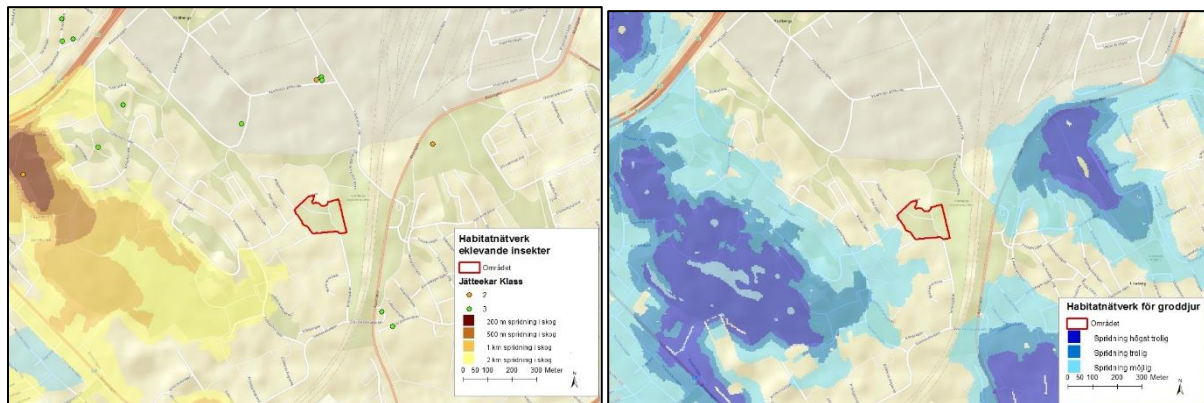
Figur 9. Ekologiskt särskilt känsliga områden. Underlag från Miljöförvaltningen. Planområdet är ungefärligt inringat med rött.

Utredningsområdet ligger däremot mellan två kärnområden för barrskogsmesar (tofsmes, svartmes och talltita), Solbergaskogen och skogsområdet mellan Åbyvägen och Östbergabackarna, se figur 10. Planområdet som sådant har medeltillgänglighet (den lägsta kategorin) vilket innebär att barrskogsmesar kan röra sig i området. Det kan inte uteslutas att det kan häcka barrskogsmesar i området eftersom begravningsplatsen också utgörs av ett lämpligt område och habitatnätverket därför troligen är starkare här än vad som framgår av simuleringen.

Figur 10. Barrskogshabitat. Underlag från Miljöförvaltningen. Planområdet är ungefärligt inringat med rött.

Då det gäller de två andra habitatnätverken som Miljöförvaltningen undersökt, ligger planområdet utanför ekhabitatnätverket och groddjurshabitatnätverket, se figur 11.

Figur 11. Habitatnätverkskartor för eklevande insekter till vänster och för groddjur till höger. Underlag från Miljöförvaltningen. Planområdet är ungefärligt inringat med rött.

5. Naturvärden

Figur 12. Träd som kan betraktas naturvårdsträd samt ytor med naturvärden.

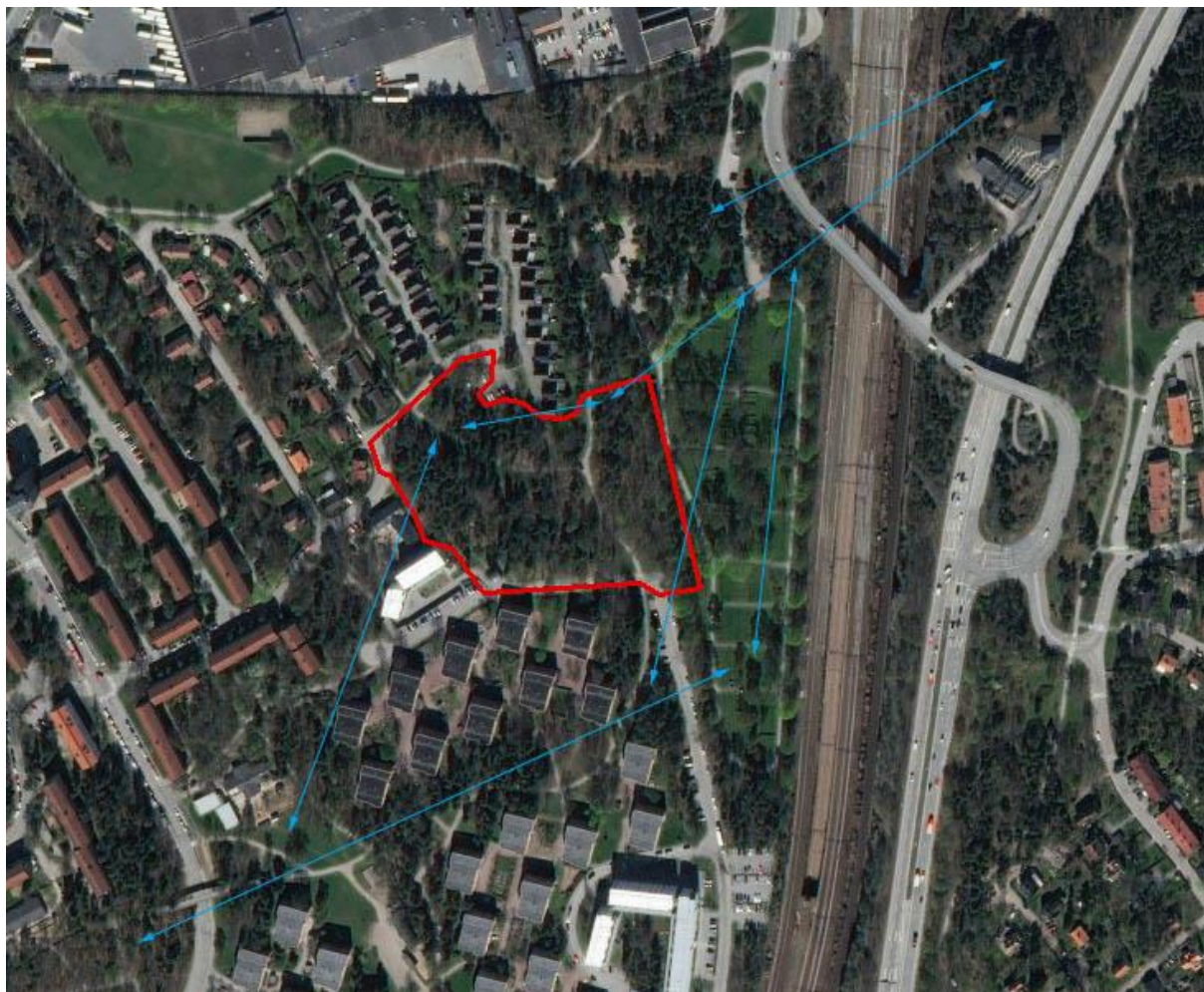
En bedömning av områdets naturvärden och trädens naturvärden har gjorts. I samband med besöket 2018 granskades den preliminära bedömning som gjorts 2017, med samma resultat som då, d.v.s. att klassificeringen stämmer.

Träd som vi anser har ett ekologiskt värde har klassats som naturvårdsträd (13 st). De flesta av dessa träd är grövre tallar eller har platt bark som tyder på högre ålder (9 st). På fyra av dessa tallar har spår av möjligt relikbocksgnag hittats. Fyra grövre sälgar har också markerats som naturvårdsträd. Sälga har stor biologisk betydelse särskilt under våren, med sin tillgång till pollen och nektar. I övrigt har 25 träd markerats som nästan naturvårdsträd, då de inte är fullt lika gamla. Bland dem finns sju ekar som markerats som nästan naturvårdsträd. Dessa träd kan ha en större stamdiameter än tallarna, men då ekar är mycket långlivade dröjer det innan de får höga biologiska värden. Elva tallar har markerats som nästan naturvårdsträd, två av dem är torrakor. Sex aspar har fått motsvarande beteckning. Gamla och grova aspar är värdefulla för många hålträdshäckande fågelarter. En gran med gnag av granbarkborre har också markerats som nästan naturvårdsträd. Förutom spår av relikbock har inga rödlistade arter hittats. Det är svårt att avgöra om dessa spår, kläckhål, är färska eller inte. Relikbock är rödlistad i kategorin NT, nära hotad.

Naturmarken i området har klassats som naturvärdesklass 4, områden med visst naturvärde. Det är den lägsta klassificerade kategorin och delområdena kan sägas ha en viss biotopkvalitet och är t.ex. relativt fågelrika men saknar troligen rödlistade arter (utom möjligen relikbock och stare). Områdena saknar många värdestrukturer och värdeelement, även om en viss andel död ved förekommer.

Den biologiska mångfalden bedöms på flera nivåer och för det landskapsekologiska sambandet är spridningsfunktionen för barrskogslevande arter viktigast. Området ligger ganska inklämt mellan

huskroppar och det är därför lite märkligt att det är så fågelrikt som det är. Länken är svag men kontakten med Solbergaskogen verkar fortfarande fungera. Några observationer av barrskogsmesar har dock inte rapporterats. De viktigaste korridorerna genom området är markerade i figur 13. Den viktigaste korridoren mellan Solbergaskogen och skogen i Östberga går via parkvägen som syns i bildens södra del. Begravningsplatsen spelar sedan en viktig roll att knyta samman områdena. En viss spridning kan nog också förekomma i planområdets norra del över den förskola (med sin låga byggnad) som ligger strax intill planområdet.

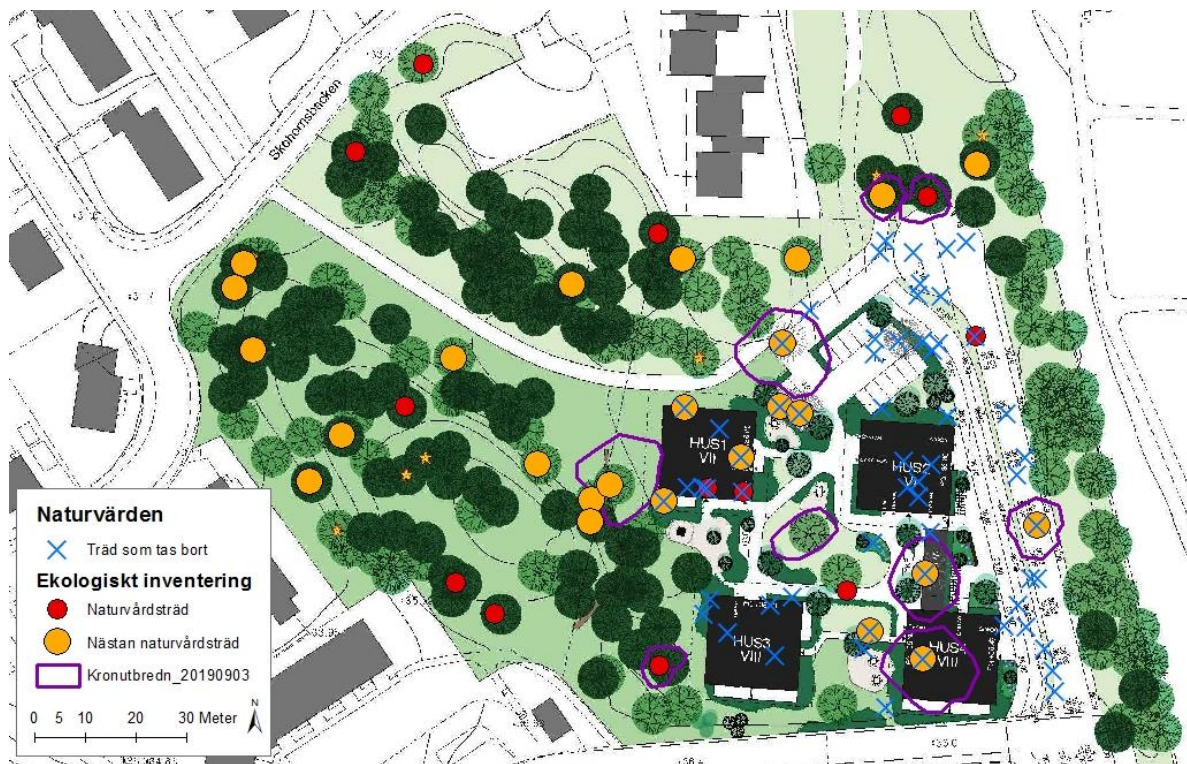

Figur 13. Spridningskorridorer inom planområdet.

6. Planens påverkan

I förslaget till situationsplan (2018-09-25) är fyra punkthus utplacerade, se figur 14. I jämförelse med förslaget till situationsplan 2017 har ett punkthus och ett lamellhus försvunnit.

Eftersom naturvärdena är tämligen jämnt utspridda har det inte så stor betydelse var i området gruppen med hus placeras. I jämförelse med planen 2017 blir påverkan mindre. Av spridningskorridorerna som redovisas i figur 13 är det den norra korridorerna som kommer att bevaras. Arealen barrskogshabitat kommer att minska och det kan påverka habitatnätverket för barrskogarter negativt.

Figur 14. Ett förslag till situationsplan (2018-09-25) med värdefulla träd.

Husen är koncentrerade till de sydöstra delarna av området som till stor del tas i anspråk medan övriga delar kan bevaras. Tre träd som har markerats som naturvårdsträd och cirka tio träd som markerats som nästan naturvårdsträd måste tas ned. Naturvårdsträden är en tall och två sälgar. Ytterligare en sälg som står mellan träden kan troligen bevaras. Ett sextiotal träd behöver tas ned totalt och flera av dem är markerade som bevarandeträd i Arbor Konsults ABs utredning.

7. Hänsyn och kompensationsåtgärder

7.1 Generellt vid bostadsbebyggelse i naturmark

All hårdgöring av naturmark (hus och tillfartsvägar) innebär att naturvärden försvinner, men en del åtgärder kan minska påverkan.

Möjligheten att **bevara träd** intill vägar eller huskroppar är relativt goda, men ett skyddsavstånd krävs ändå. Åtgärder för att förbättra markförhållandena kan dock bli nödvändiga med t.ex. dränerande jordar eller åtgärder som förhindrar jordpackning längs gångvägar. Viss beskärning kan också behövas. Sådana åtgärder bör göras efter samråd med arborist. De trädslag som oftast är bäst att behålla nära hårdgjorda ytor är tall och ek (av de trädslag som förekommer i området). Ibland kan det vara en fördel att behålla efterträdare istället för de äldre träden eftersom de lättare klarar förändringen. Men ur biologisk synvinkel är de äldre träden mest värdefulla.

Träd som avverkas kan läggas i en så kallad **faunadepå**. Ett stort antal hotade arter är beroende av död ved av olika trädslag och i olika nedbrytningsfaser. Det är därför negativt för biologisk mångfald att städa bort fällda eller självdöda träd. I stället kan man skapa en

faunadepå genom att lägga stockar och grenar av olika trädarter och grovlekar i en hög, helst i ett ganska soligt läge. Då skapas mikromiljöer i högen med varierande sol och fuktighet och olika nedbrytningsfaser i veden som gynnar olika svampar, mossor, lavar och småkryp vilket i sin tur gynnar fågellivet. Det är viktigt att det vid en faunadepå finns en informationsskylt så att allmänheten förstår syftet med faunadepån och inte börjar slänga skräp eller hämta ved där.

Andra viktiga åtgärder är **lokalt omhändertagande av dagvatten, LOD**. Exempel på LOD för parkeringsytor är att använda genomsläpplig beläggning, rasterytor och/eller angränsande infiltrationsstråk. **Vegetationsklädda hustak** minskar avrinningen med i genomsnitt 50 %, jämfört med vanliga tak. Överskottsvatten bör hanteras i öppna diken och/eller samlas upp i **dammar eller våtmarker**. Dräneringar och bortledande av dagvatten har orsakat en stor brist på småvatten och våtmarker i Stockholmsområdet. Småvatten gynnar inte bara vattendjur och vattenväxter utan också t.ex. fågellivet med dricksvatten och insektsföda. Dammar som utformas med grunda och djupare partier, och kantas av inhemska våtmarksväxter kan dessutom få en reningseffekt. Dammar bör planeras med hänsyn till de lokala förhållandena beträffande vattentillgång, solinstrålning m.m. för att bli så gynnsamma som möjligt för biologisk mångfald.

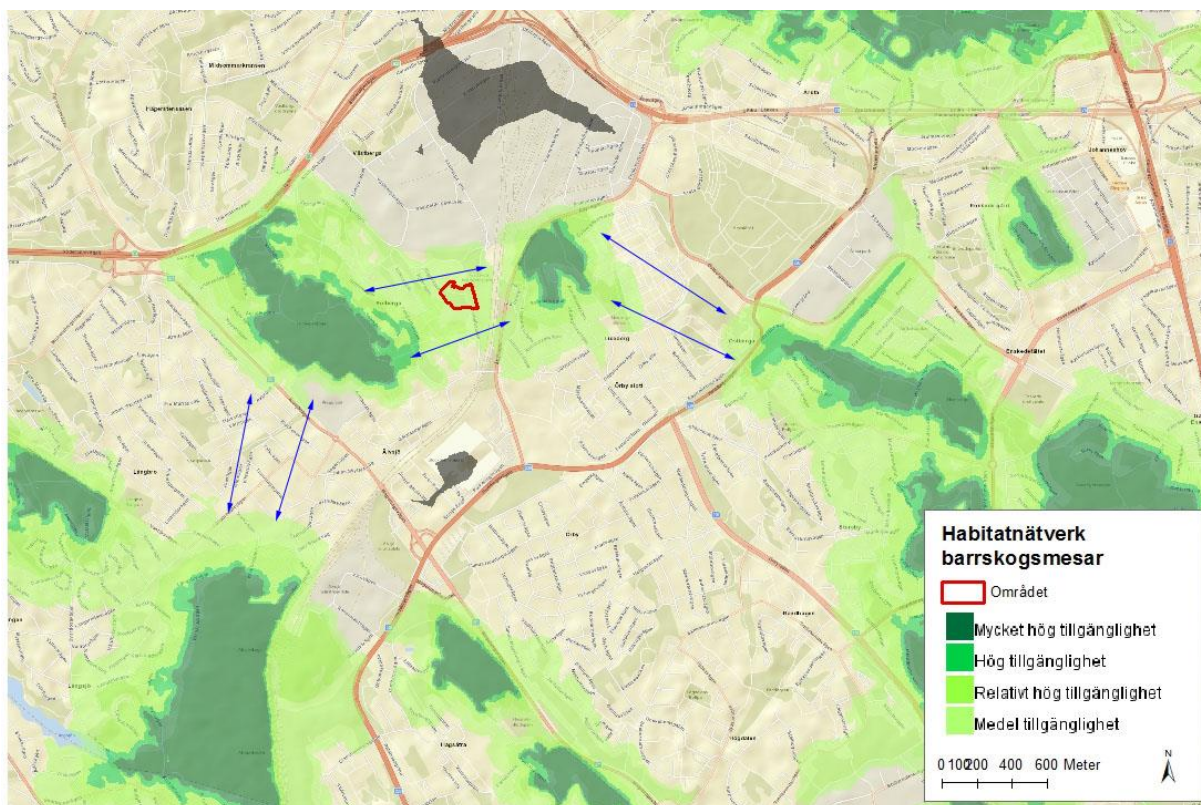
7.2 Åtgärder i utredningsområdet

De värdefulla träd som är möjliga att spara bör bevaras, eventuellt med förstärkningsåtgärder. Detta gäller särskilt den sälj som står mellan husen och som givits naturvärde. Det kan dock även vara aktuellt att bevara yngre träd som står tätt intill de planerade husen för att dessa på sikt ska kunna ersätta äldre träd. Träd som riskerar att påverkas av huskroppar eller vägar eller kanske skuggas, men som ändå ska bevaras, bör förstärkas genom åtgärder som arboristen föreslår. Delar av träd som tas ned kan läggas upp i en faunadepå, se ovan.

Möjligheten att ta hand om dagvattnet bör studeras närmare och en liten damm kan vara ett värdefullt tillskott i området för den biologiska mångfalden och minskar dessutom belastningen på det kommunala systemet. Funktionen av det lilla diket i område 2 bör också studeras, så att de naturliga flödena i området bevaras i så stor utsträckning som möjligt.

7.3 Åtgärder utanför utredningsområdet

Förlusten av träd är knappast möjlig att kompensera med trädplantering inom området. Istället bör man undersöka närmare om det är möjligt att plantera träd på andra ställen så att barrskogshabitatnätverket för framförallt Solbergaskogen förstärks generellt sett. Antingen så att stråket ner mot Älvsjöskogen blir bättre eller att ett stråk mot Svedmyraskogen/-Majroskogen skapas, se figur 15.

Figur 15. Områden där barrskogshabitatnätverket bör förstärkas genom t.ex. planteringar av tall.

8. Referenslista

Artportalen. 2017. <http://www.artportalen.se/> Sökning under mars 2017. Artdatabanken och Naturvårdsverket.

Exploateringskontoret, Stockholms stad. 2016. *Markanvisning för bostäder inom fastigheten Västberga 1:1 i Solberga till AB Stockholmshem. Inriktningsbeslut.*

Miljöförvaltningen, Stockholms stad. 2016. *Underlag för miljö- och hälsofrågor. För detaljplan för Tåjärnet i stadsdelen Solberga.*

Mörtberg, U., Zetterberg, A. och Gontier, M. 2006. *Landskapsekologisk analys i Stockholms stad. Metodutveckling med groddjur som exempel.* Miljöförvaltningen. Stockholms stad.

Mörtberg, U., Zetterberg, A. och Gontier, M. 2007. *Landskapsekologisk analys i Stockholms stad. Habitatnätverk för eklevande arter och barrskogsarter.* Miljöförvaltningen. Stockholms stad.

Ohlsson Sjöberg, A. 2017. *Trädinventering och okulär besiktning, kv Tåjärnet i Solberga. 2017-03-28.* Arbor Konsult AB.

Picard, J., Alm, H. *Dagvattenhantering, en exempelsamling.* Sweco Environment AB, Uppsala Vatten.

Stadsbyggnadskontoret, Stockholms stad. 2016. *Startpromemoria för planläggning av del av Västberga 1:1, invid Tåjärnet, i stadsdelen Solberga (cirka 180 bostäder).*

Stockholms stad. 2007. *Stockholms unika ekmiljöer. Förekomst, bevarande och utveckling*. Ekologigruppen AB.

Trädliv. 2019. Mätning av kronutbredning av några träd inom planområdet.